

کیفیت استفاده از شهادت افراد نامعین و یا با تغییر هویت در مراجع قضایی

دکتر ایرج گلدوزیان^۱

ژرفشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

۱. عضو هیأت علمی و استاد دانشگاه تهران (دانشکده حقوق و علوم سیاسی).

پڙو، شهبشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

مقدمه

چگونگی مبارزه با اقدامات جنایتکارانه افراد بزهکار یا گروههای سازمان یافته‌ای که با تهدیدات جانی، مالی و حیثیتی، نسبت به شهودی که استماع شهادت آنان در دادگاه برای کشف حقیقت ضروری است؛ از مسایل مهم در محاکمات جزایی است. از یک طرف، کشف حقیقت، از ارکان صدور یک حکم عادلانه است و از سوی دیگر، وقتی شهود در معرض خطر و تهدید واقع شوند، با سکوت خود فرشته عدالت را از کشف حقیقت محروم می‌سازند. بنابراین، تشویق شهود به ادای شهادت و تأمین امنیت آنان برای زمان دادرسی و حتی ماهها پس از ختم دادرسی، از ضروریات یک سیستم قضایی مقبول در یک جامعه است.

تعریف شهادت در امور جزایی

شهادت، عبارت است از بیان شخص نسبت به آنچه که از یک واقعه جزایی دیده و یا شنیده است.

در بین انواع دلایل، شهادت جایگاه مهمی دارد. زیرا شهادت به وسیله کسانی ادا می‌شود که چشمها و گوشهای دستگاه قضایی و عدالت تلقی می‌شوند.

نقش شاهد، اعلان و بیان مواردی است که دیده، شنیده و یا مطلع شده است، ولی گاهی به رغم نقش مؤثر شهادت در جریان یک دادرسی عادلانه، جلب همکاری شهودی که شاهد وقوع یک صحنه جنایی بوده‌اند، با دادگستری با اشکال مواجه می‌شود، زیرا بعضی از شهود در معرض مشکلات و تهدیدات ناشی از طرفین پرونده جزایی، اعم از شاکی یا متهم، قرار گرفته و برای پرهیز از خطرات احتمالی، مدعی می‌شوند که هیچ‌گونه اطلاعی از ماجرا ندارند. نه چیزی را دیده‌اند و نه چیزی را

شنیده‌اند.

در بعضی از کشورها، شاهد یک ماجرا که خود در ارتکاب جرم، همکاری و مشارکت هم داشته، ترغیب می‌شود که برای استفاده از معاذیر قانونی معافیت از مجازات یا تخفیف دهنده مجازات، ضمن اعتراف و اقرار خود به شرکت در جرم، نقش شرکای جرم ارتكابی در واقعه مجرمانه را نیز معین نماید. چنین شهادی شایسته حمایت بعدی در قبال انتقام احتمالی بزهکاران خواهد بود.

فصل اول - اصل آزادی در ادای شهادت

ادای شهادت، اختیاری است و لذا امتناع از انجام آن نمی‌تواند جرم باشد. در همین جهت، اصل ۳۸ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مقرر می‌دارد: «هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است. اجبار شخص به شهادت اقرار یا سوگند مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می‌شود.»

چنانچه شهادی تحت تأثیر ترس و وحشت ناشی از اجبار و تهدید، شهادت دهد، معمولاً به دروغ متوسل می‌شود تا جان و مال و حیثیت خود و خانواده‌اش را در قبال خطرات احتمالی متضرر از جرم مصون و محفوظ دارد. بدین ترتیب، چنین شهادی مرتکب جرم شهادت دروغ می‌گردد و مستوجب مجازات مقرر در ماده ۶۵۰ قانون مجازات اسلامی است که مقرر می‌دارد: «هر کس در دادگاه نزد مقامات رسمی شهادت دروغ بدهد به سه ماه و یک روز تا دو سال حبس و یا به یک میلیون و پانصد هزار تا دوازده میلیون ریال جزای نقدی محکوم خواهد شد.»

فصل دوم - جای‌گزینی شهادت با شیاع برای صدور حکم

شیاع، عبارت از شهادتهایی است مبتنی بر انتشار شایعه‌ای در افکار عمومی با فقدان هرگونه دلیلی مستقیم برای اثبات یک جرم.

مبانی اطلاعات جمع‌آوری شده، دقیقاً مشخص نیست، ولی وقتی استفاده از شهادت افراد نامعین و یا با تغییر هویت در مراجع قضایی به عنوان دلیل ارتکاب جرم

به علت نقض حق دفاع متهم ممکن نیست، لااقل با فقدان شهادت مستقیم در مواردی چون سرقت‌های قطاع الطریقی (مسلحانه)، تنها دلیل مبتنی بر تعیین هویت و استناد ارتکاب چنین سرقت‌هایی به متهم کافی برای صدور حکم است. رویه قضایی دادگاهها بر همین منوال است، بدون این که قانون متعرض آن باشد. به هر حال، متهمی که خود را بی‌گناه می‌داند و درخواست محاکمه عادی و دفاع در مقابل دلایل مطروح را دارد، می‌تواند خود را به دادگاه معرفی نماید.

نتیجه

در حقوق ایران استماع شهود، در غیاب اشخاص ذی نفع و در جلسه خصوصی و غیر علنی و با محرمانه نگهداشتن هویت آنان عملاً امکان‌پذیر است. این طریق استماع شهادت شهود، می‌تواند به علم قاضی برای شناخت وقایع و انتساب آنها به متهم کافی باشد.

برابر ماده ۲۳۱ قانون مجازات اسلامی، علم قاضی، چهارمین راه ثبوت قتل در دادگاه است. به علاوه، برابر ماده ۱۰۵ قانون مزبور، قاضی می‌تواند در حق الله و حق الناس به علم خود عمل کند و حد الهی را جاری نماید و لازم است مستند علم را ذکر کند. با وجود این، انجام محاکمه عادلانه، مستلزم این است که متهم و وکیل مدافع او، در زمان استماع شهادت شهود حضور یابند. محاکمات کیفری در حقوق ایران علنی و حضوری است. مع هذا، در جهت تأمین منافع عمومی و کشف حقیقت، ضرورت دارد که شاهد، حتی به صورت نامعین و یا با تغییر هویت و در جلسه خصوصی استماع شده و امنیت وی تأمین شود. نهایت، آن که امنیت شاهد هم باید در قبال خطرات احتمالی طرفین دعوی، برای مدتی طولانی حفظ شود. تحصیل چنین ذلیلی می‌تواند به عنوان کسب اطلاع تلقی و به همراه سایر قرائن و امارات به تحقق علم قاضی کمک نماید.

پښتونستان د علوم او مطالعات فریښی
پرتال جامع علوم انسانی